

УДК: 339.92

DOI: [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2020-2\(4\)-370-379](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2020-2(4)-370-379)

Шкурат Іван Вікторович кандидат наук з державного, управління, доцент кафедри політології Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди, докторант Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України; 08401, м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського, 30; 38095571630; e-mail: ishiva@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-8810-2890>

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОРПОРАЦІЇ ЯК КЛЮЧОВА ДОМІНАНТА ЗБІЛЬШЕННЯ СТУПЕНЯ ЗАЛУЧЕНОСТІ УКРАЇНИ В ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС

Анотація. У статті висвітлено питання щодо транснаціональних корпорацій та їхній вплив на державні органи влади, проаналізовано та узагальнено основні поняття діяльності ТНК. Тим самим, автором реалізовано мету, що полягає в дослідженні діяльності ТНК в контексті вагомого чинника долучення України в глобалізаційний процес.

У дослідженні використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи: наукове узагальнення та систематизація – для визначення характеристик ТНК; порівняльний аналіз – для співставлення деяких аспектів діяльності ТНК за кордоном та в Україні; системний аналіз – для виявлення позитивних і негативних сторін впливу ТНК на уряд України; логічний синтез – для пояснення результатів дослідження.

Аналіз діяльності ТНК надав підстави виокремити, що це легальний, знаковий і важливий чинник глобальної економіки. Він являє собою, насамперед фінансові потоки, що визначають стан влади в тій або іншій країні, рівень економіки і рівень добробуту.

Обґрунтовано, що необхідно дотримуватися обережної позиції щодо транснаціональних корпорацій, слідкувати за їх вкладеннями та спрямовувати їхні інвестиції у сфери, що є пріоритетними. При цьому варто запобігати можливості монополізації транснаціональними структурами певних галузей та використання панівного ринкового становища ТНК у цілях, не сумісних із цілями національного розвитку. І якщо Україна хоче стати повноцінним суб'єктом глобальної економічної діяльності, хоче брати участь не лише на ринках виробів чорної металургії або простих хімічних виробів, то вона має створювати власні транснаціональні структури, адже без того, щоби мати постійну присутність на ринках машин і обладнання за кордоном, ви не зможете експортувати.

Досліджено, що ТНК приводять до провінціалізації країн, у яких працюють. Причина цього полягає у тому, що такі країни виявляються чітко задіяні лише в одному якому-небудь виробничому ланцюжку. Мультинаціональні корпорації не зацікавлені в модернізації всієї країни, у розвитку соціальної сфери держави, адже це додає труднощів і витрат для ТНК. І зараз Україна цікавить транснаціональні корпорації лише з погляду дешевої робочої сили.

Встановлено, що проблема сучасних концепцій розвитку полягає в тому, щоб потрапити на міжнародний ринок. А для цього необхідно мати дешеві товари. Але країна, що має дешеві природні ресурси, дешеву робочу силу в умовах глобалізації ризикує перетворитися усього лише в ресурс для більш розвинутих країн, не одержавши при цьому вигод від глобалізації.

Ключові слова: ТНК; глобалізація; національна економіка; конкурентоспроможність; бізнес.

Shkurat Ivan Viktorovich PhD, Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named by Gregory Skovoroda, Socio-Istorigy Faculty, Associate Professor of Department of Political Science, Doctoral Student of the Ukrainian state employment service, 08401, Pereyaslav-Khmelnytsky, st. Sukhomlinsky, 30; 38095571630, e-mail: ishiva@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-8810-2890>

TRANSNATIONAL CORPORATIONS AS A KEY DOMINANT TO INCREASE THE DEGREE OF UKRAINE'S INVOLVEMENT IN THE GLOBALIZATION PROCESS

Abstract. This article highlights the issues of Transnational Corporations and their impact on State Authorities, analyzes and summarizes the basic concepts of the activities of TNC. Thus, the author realized the goal, which is to study the activities of TNC in the context of a significant factor in Ukraine's entry into globalization processes.

In the study were used General Scientific and Special Methods: Scientific generalization and Systematization - to determine the characteristics of TNC; Comparative Analysis - for comparing some aspects of TNC activity abroad and in Ukraine; Systematic Analysis - to identify the positive or negative aspects of TNC influence on the Ukrainian Government; Logical Synthesis - to explain the results of the study.

An analysis of the activities of TNC has led to the finding that this is a legal, significant and important factor in the global economy. First of all, it represents the financial flows that determine the state of power in a particular country, the economy or the level of wealth.

The rationale for cautious stance on multinational corporations, monitoring their investments and directing their investments in priority areas has been proved.

At the same time, the possibility of monopolization by transnational structures of certain industries and the use of the dominant market position of TNC for purposes incompatible with national development goals should be prevented. Even if Ukraine wants to become a full-fledged entity of global economic activity and wants to participate not only in the markets for ferrous metallurgy or simple chemical products, it must create its own transnational structures, because without having a permanent presence in the markets for machinery and equipment abroad, you will not be able to export.

It has been researched that TNC make the countries where they work become provinces. The reason for this is that such countries appear to be clearly involved in only one production chain. Multinational corporations are not interested in the modernization of the whole country, in the development of the social sphere of the state, because it adds difficulties and costs for TNC. And now, for transnational corporations, Ukraine is only interested in cheap labor.

It is established that the problem of modern concepts of development is to get into the international market. And for this you need to have cheap goods. But a country with cheap natural resources, cheap labor in the context of globalization, risks becoming only a resource for more developed countries, without receiving any benefits from globalization.

Keywords: TNC; globalization; National economy; ability to competition; business.

Постановка проблеми. Наявність дешевої робочої сили в Україні є стимулом для вкладання капіталу в країну. Тому наша країна потенційно має порівняльну перевагу і може розвивати власні машинобудівні підприємства із залученням ТНК, використовуючи цей чинник. Але є випадки, за яких експлуатація робітників є надмірною, а на підприємствах з іноземним капіталом або відсутні, або лише формально присутні профспілки, немає колективних угод, які б регулювали трудові відносини, коли такі підприємства зовсім не вкладають коштів у соціальну інфраструктуру. До речі, зараз з цього питання ведуться дискусії, і коли окремі країни висувують претензії до діяльності ТНК, то вони бажають вироблення певних соціальних стандартів роботи таких компаній у себе. І провідні ТНК сьогодні добровільно здійснюють вироблення власних корпоративних правил стосовно дотримання відповідних соціальних стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню даних питань присвячені роботи таких українських дослідників і науковців як В. Рокоча, В. Сіденко [1], Б. Губський [3], Е. Лимонова [6], К. Архіпова [6], А. Пехник [8], Ю. Присяжнюк [8], Д. Манойленко [11], О. Гребешкова [9] та ін. Міжнародно-правовим аспектом цієї проблематики займалися такі зарубіжні вчені як Т. Ратувухері [2], М. Портер [4], У. Бек [5], Г. Кейвс [7],

С. Хаймер [10], Р. Джіппін, Дж. Даннінг, І. Зігмунд, Р. Вернон, Г. Коуз, С. Майерс та ін.

За наявності значної кількості наукових робіт із питань діяльності ТНК багато аспектів даної наукової проблеми залишається недостатньо розкритими та обґрунтованими. Потребують подальшого дослідження ролі ТНК як домінуючого чинника залученості України в процес глобалізації.

Мета статті. Головною метою цієї статті є дослідження діяльності ТНК в контексті вагомого чинника долучення України в глобалізаційний процес.

Виклад основного матеріалу. До діяльності ТНК ставляться по-різному, і питання їхньої ролі є предметом гострих дискусій як в рамках ООН, Організації економічного співробітництва і розвитку (далі – ОЕСР) чи Світової організації торгівлі. Стикаються дві позиції: поставити ТНК під контроль, виробивши правила для їхньої діяльності, або ж лібералізувати світові інвестиційні режими, дати можливість корпораціям більш ефективно маневрувати ресурсами [1]. Фактично, протиборство цих двох тенденцій не дозволяє сьогодні укласти масштабну міжнародну багатосторонню угоду з міжнародних інвестицій. Існує низка прикладів того, як країни за допомогою транснаціональних корпорацій досить успішно вирішували проблеми подолання технологічного відставання, нарощування свого експортного потенціалу та прискорення економічного розвитку.

Найбільш успішними є приклади багатьох країн Південно-Східної і Східної Азії, останній з яких – це приклад Китаю. Через входження в мережі діяльності ТНК Китай досяг величезних успіхів на світових ринках. Однак, ці країни спромоглися ефективно використати транснаціональні корпорації через те, що вони створили потужні механізми зростання всередині своїх країн. Мається на увазі створення ефективних механізмів стимулювання внутрішніх інвестицій та умов для поєднання внутрішніх та зовнішніх чинників розвитку. Китай, до речі, мав чіткі структурні пріоритети і спрямовував інвестиції саме в ті сектори, які були найбільш сприятливими для економіки країни. Ця країна вкладала капітали у високотехнологічні галузі, і це сприяло підвищенню технологічного рівня китайської економіки.

Схожим шляхом пішли і деякі країни Латинської Америки, зокрема Мексика та Бразилія, замінивши протекціонізм лібералізацією для іноземного капіталу, і завдяки цьому досягли успіху. Разом з тим, маємо й приклад Аргентини, у якій виникли серйозні економічні труднощі. У деяких інших країнах, що мали внутрішні слабкості, вплив ТНК був далеко не оптимальним. Інколи там мало місце неконтрольоване проникнення капіталу в економіку та скуповування національних підприємств для того, аби знищувати можливість для конкуренції або ж сплавляти у ці країни застарілі технології, від яких відмовляються материнські компанії. Такі приклади можна знайти як у країнах, що розвиваються, так і у країнах пострадянського простору.

Варто дотримуватися обережної позиції щодо транснаціональних корпорацій, слідкувати за їх вкладеннями та спрямовувати їхні інвестиції у сфери, що є пріоритетними. При цьому варто запобігати можливості монополізації транснаціональними структурами певних галузей та використання панівного ринкового становища ТНК у цілях, не сумісних із цілями національного розвитку. І якщо Україна хоче стати повноцінним суб'єктом глобальної економічної діяльності, хоче брати участь не лише на ринках виробів чорної металургії або простих хімічних виробів, то вона має створювати власні транснаціональні структури, адже без того, щоби мати постійну присутність на ринках машин і обладнання за кордоном, ви не зможете експортувати.

Експорт, зокрема експорт машин і обладнання, має здійснюватися в умовах постійного контакту зі споживачами, а це може бути налагоджено, якщо ви маєте у власності підприємства, що постійно присутні на відповідних ринках, і через них здійснюєте і постачання, і обслуговування відповідної продукції. Окрім того, слід мати на увазі, що створюючи транснаціональну структуру, ви можете досягти раціоналізації власного виробничого процесу завдяки залученню дешевших і якісніших ресурсів. Класичним прикладом тому є діяльність шведського концерну «Вольво», який приблизно 70-80% комплектуючих завозить з-за кордону і таким чином створює дуже конкурентноспроможну продукцію.

В. Сіденко вважає, що така практика має поширюватися й далі і охоплювати дедалі більше ТНК. Проте сьогодні ми все ще маємо часті приклади того, як іноземні компанії уникають дотримання навіть невисоких соціальних та трудових стандартів [1].

Політолог Тантелі Х. Ратувухері, вважає, що сьогоднішня глобалізація має великий економічний крен. Всесвітні корпорації, типу Майкрософт уже на стадії процесу виробництва припускають споживання їхньої продукції всім людством. Вони не шукають вільні ринки, а відразу розраховують охопити увесь світ [2].

Транснаціональні корпорації сприяють збільшенню ступеня залученості України в глобалізацію. У той же час, у світі існують досить обґрунтовані побоювання щодо діяльності транснаціональних корпорацій. Говорять, зокрема, про те, що ТНК приводять до провінціалізації країн, у яких працюють. Причина цього полягає у тому, що такі країни виявляються чітко задіяні лише в одному якому-небудь виробничому ланцюжку. Мультинаціональні корпорації не зацікавлені в модернізації всієї країни, у розвитку соціальної сфери держави, адже це додає труднощів і витрат для ТНК. І зараз Україна цікавить транснаціональні корпорації лише з погляду дешевої робочої сили.

Проблема сучасних концепцій розвитку полягає в тому, щоб потрапити на міжнародний ринок. А для цього необхідно мати дешеві товари. Але країна, що має дешеві природні ресурси, дешеву робочу силу в умовах глобалізації

ризикує перетворитися усього лише в ресурс для більш розвинутих країн, не одержавши при цьому вигод від глобалізації.

У той же час не вигідно закривати свої ринки і дотримуватися політики ізоляціонізму. Адже в цьому випадку зникнуть навіть передумови для глобалізації. До того ж це приведе до невідповідності наших товарів міжнародним стандартам, як це було в СРСР. Перед нами складне завдання: як зробити так, щоб одночасно залучити сюди міжнародних фінансово-економічних гравців і при цьому не зробити країну рядовим васалом ТНК. Для цього потрібно вести активну і послідовну політику у бік глобалізації не локальними «острівцями модернізації», а всією країною.

Це повинна розуміти й еліта. Тому що в слаборозвиненій країні багаті люди зможуть витратити свої гроші лише за кордоном. Таким чином, вони теж повинні бути зацікавлені в прийнятті соціально орієнтованої державної позиції.

На думку професора Б. Губського [3, с. 12-14] однією з кращих сучасних моделей конкурентоспроможності національної економіки є модель розроблена М. Портером [4]. Згідно з нею конкурентні переваги тієї чи іншої країни розглядаються через міжнародну результативність її національних фірм.

В роботі відомого німецького соціолога, професора Мюнхенського університету Ульріха Бека розкривається на чому будується влада і могутність ТНК. Вона народжується із вторгнення в матеріальні життєві артерії сучасних національно-державних утворень, вторгнення, які відбуваються без революцій, без зміни законодавчої бази і тим більше конституції, а тільки в процесі нормального функціонування, звичайної ділової активності [5].

По-перше, підприємства можуть експортувати робочі місця туди, де витрати по найму робочої сили і податки найнижчі.

По-друге, вони в змозі (на основі створення інформаційно-технічної близькості і сусідства в будь-якій точці планети) завдяки розподілу праці таким чином розсосереджувати виробництво продуктів і надання послуг в різних місцях світу, що національна приналежність фірм здатна тільки вводити в оману.

По-третє, вони в змозі зіштовхнути лобами національні держави и таким чином влаштовувати закулісні торги в пошуках місць з самими низькими податками и самою сприятливою інфраструктурою; вони також можуть «покарати» національні держави, якщо визнають їх надто «дорогими» або «войовничі налаштованих до інвестицій».

По-четверте, вони можуть у створених і контрольованих ними нетрях глобального виробництва самостійно визначати місце для інвестицій, для виробництва, для сплати податків, для проживання і протиставляти їх один одному. В результаті капітани бізнесу можуть жити в самих красивих місцях, а податки платити там, де вони найнижчі [5, с. 13-14].

Важливим компонентом інтернаціоналізаційного процесу і одним з основних джерел глобалізації є феномен транснаціоналізації, в рамках якої певна частка виробництва, споживання, експорту, імпорту і доходу країни залежить від рішень міжнародних центрів за межами даної держави. Як провідні сили тут виступають транснаціональні компанії, які самі є одночасно і результатом, і головними дійовими особами інтернаціоналізації [6].

В процесі глобалізації світової економіки посилюється регулююча роль міжнародних економічних і фінансових організацій (МВФ, СБ, СОТ, ОЕСР та ін.) за їх участю розробляються універсальні норми, стандарти і правила світогосподарських відносин країн і народів. Це дозволяє індустріально розвинутим країнам, перш за все США і ЄС, посилювати свій контроль над світовою валютно-фінансовою системою і світовими кредитно-фінансовими ринками, які слугують головними інструментами регулювання світового господарства [7].

В даний час потужною силою, яка визначає економічний розвиток окремих країн і світу взагалі, стали ТНК. У 2001 р. на їх долю випадало 10% ВВП і третина світового експорту товарів і послуг. В той же час ТНК контролюють більше 90% прямих закордонних інвестицій, приблизно 80% світового банку патентів і ліцензій на нову техніку, технології і “ноу-хау”. Під контролем ТНК знаходиться 90% світового ринку пшениці, кофе, кукурудзи, лісоматеріалів, тютюну, джуту і залізної руди, 85% ринку міді і бокситів, 80% чаю і олова, 75% - бананів, натурального каучуку і сирої нафти [8].

В числі 50 самих крупних ТНК було 13 американських, 9 японських, 8 німецьких, 5 французьких, 4 швейцарських, 3 англійських, 2 англо-голландських, 2 італійських, 2 канадських, 1 голландська, 1 австралійська [9].

В крупних компаніях США є дві групи директорів, які входять в раду директорів – виконавчі і зовнішні. Останніми, як правило бувають відомі державні і громадські діячі, представники академічних кіл, крупні власники та ін. Склад зовнішніх директорів компанії, з одного боку, визначає її положення в діловому світі, а з іншої – свідчить про характер її зв'язків з органами влади і державним апаратом [10].

Відношення між фінансово-промисловими групами і інститутами державної влади в США, на думку науковців РІСД, можна розглядати у двох площинах – прямі зв'язки, коли, наприклад, на посаду президента, губернатора, сенатора і т. п. попадає їх протеже, і опосередковані – через лобіювання, контакти з підприємницькими організаціями, елітними навчальними закладами та ін. [11].

Іншим каналом, який пов'язує ТНК і державний апарат, є підприємницькі і інші об'єднання крупного капіталу. Вони розробляють свої варіанти економічної політики, проекти законів у сфері підприємництва, податків і т.п.

Важливим каналом зв'язку ділових кіл і державного апарату є і деякі елітні навчальні заклади. Таким в США є Інститут міжуніверситетських

досліджень зі штаб-квартирою у Бринморі (шт. Пенсільванія). Таким чином в США давно склалися і продовжують розвиватися потужні спеціалізовані структури ТНК і інших фінансово-промислових груп, які активно використовують державний апарат, просуваючи своїх людей на ключові посади в уряді і державі [7].

Через фінансові, ділові, адміністративні і інші відносини ТНК США пов'язані з апаратом військових відомств, що дозволяє їм чинити великий вплив на розробку і реалізацію відповідних доктрин, пріоритетів, військово-економічної політики в цілому. Успішна зовнішньоекономічна діяльність ТНК залежить від їх можливості отримувати інформацію про перспективи економічної політики інших держав. На цій основі встановлюються тісні взаємовідносини з відповідними державними відомствами для пошуку, вивчення і перевірки економічної і іншої необхідної діловим колам інформації [10].

Висновки. Процес глобалізації економіки швидшав в останні десятиріччя, коли різні ринки, зокрема капіталу, технології і товарів, а до певної міри і праці, ставали все більш взаємозв'язаними і інтегрованими в багатопланову мережу ТНК. Ці вельми впливові і добре організовані утворення постійно прагнуть створення нових зв'язків у виробництві, продуктових розробках, дизайні, товарній універсалізації і маркетингу. Вони постійно націлені на експансію, рвуться до нових ринків, виступають за єдині ліберальні правила господарської гри, а також служать важливим інструментом глобалізації ринків шляхом розширення інформаційної інфраструктури, яка прискорює висновок і знижує витрати господарських операцій. Хоча певна кількість ТНК оперує в традиційному торговому секторі, в цілому міжнародні фірми виступають за промислову реструктуризацію багатьох країн, що розвиваються, шляхом створення нових галузей, зокрема автомобільної, нафтохімічної, машинобудівної, електронної та ін., і модернізації традиційних, включаючи текстильну і харчову.

Основні сили глобалізаційного процесу – міжнародні компанії, транснаціональні корпорації і фінансові інститути – для своєї експансії потребують «глобального простору». Типова ТНК володіє або контролює ряд іноземних філіалів, пов'язана діловими союзами (завдяки прямим інвестиціям) на всіх континентах, вдається до стратегічних методів управління своєю діяльністю за рубежем. Така корпорація не упустить випадку, щоб скористатися діловими ідеями, виробами, кадрами, капіталом, джерелами сировини в будь-якому місці, де це вигідно. Аналогічним чином будується її політика в області збуту. Подібна активність дозволяє цим корпораціям зав'язувати нові зв'язки далеко за межами своїх національних кордонів.

Література:

1. Сіденко В. Україна задіяна в глобалізації асиметрично. URL: <http://dialogs.org.ua/ru/dialog/opinion/10/263#op263>

2. Ратувухери Т. Х. Суть глобализации в глобальном мышлении. URL: <http://dialogs.org.ua/ru/dialog/opinion/10/252#op252>
3. Губський Б. В. Інвестиційні процеси в глобальному середовищі. К.: Наукова думка, 1998. С. 12-14.
4. Porter M. *Competitive Advantage of Nations*. New York: FrecPress, 1990.
5. Бек У. Что такое глобализация? Пер. с нем. А.Григорьева и В. Седельника. М.: Прогресс-Традиция, 2001. 304 с.
6. Лимонова Е. М. Архіпова К.С. Транснаціональні корпорації: основні етапи розвитку та регулювання їхньої діяльності в умовах глобалізації. *Європейський вектор економічного розвитку. Економічні науки*. 2014. № 1. С. 93–101.
7. Caves R.E. *Multinational Enterprise and Economic Analysis*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press. 1996. 324 p.
8. Пехник А. В. Присяжнюк Ю.І. Транснаціональні корпорації у реаліях сучасного міжнародного бізнесу. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки*. 2018. Вип. 51. С. 82-90.
9. Гребешкова О.М., Некрасова Т. С. Транснаціональні корпорації в економіці держави: важелі впливу та наслідки для розвитку. *Стратегія економічного розвитку України*. 2016. № 38. С. 11-29.
10. Hymer S.H. The multinational corporation and the international division of labor. In: Cohen R. B. et al. (eds.). *The Multinational Corporation: A Radical Approach. Papers by Stephen Herbert Hymer*. Cambridge University Press: Cambridge. 1979. 534 p.
11. Манойленко Д. В. Держави та транснаціональні корпорації: проблема взаємовідносин (міжнародно-правовий аспект). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2014. Вип. 29(2). С. 258-261.

References:

1. Sidenko, V. (n.d.). Ukraine zadiiana v hlobalizatsii asymetrychno [Ukraine is involved in globalization asymmetrically]. *dialogs.org.ua*. Retrieved from <http://dialogs.org.ua/ru/dialog/opinion/10/263#op263> [in Ukrainian].
2. Ratuvukhery, T. Kh. (n.d.). Sut globalizatsii v globalnom myshlenii [The essence of globalization is in global thinking]. *dialogs.org.ua*. Retrieved from <http://dialogs.org.ua/ru/dialog/opinion/10/252#op252> [in Russian].
3. Hubskeyi, B. V. (1998). *Investytsiini protsesy v hlobalnomu seredovyschi* [Investment processes in the global environment]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
4. Porter, M. (1990). *Competitive Advantage of Nations*. New York: FrecPress [in English].
5. Beck, U. (2001). *Chto takoe globalizatsiia?* [What is globalization?]. (A. Grigoreva, V. Sedelnik, Trans). Moscow: Prohress-Tradytsiya [in Russian].
6. Lymonova, E.M., Arkhipova, K.S. (2014). Transnatsionalni korporatsii: osnovni etapy rozvytku ta rehuliuвання yikhnoi diialnosti v umovakh hlobalizatsii [Transnational corporations: the main stages of development and regulation of their activities in the context of globalization]. *Yevropeiskyi vektor ekonomichnoho rozvytku. Ekonomichni nauky – European vector of economic development. Economic sciences*, 1, 93-101 [in Ukrainian].
7. Caves, R.E. (1996). *Multinational Enterprise and Economic Analysis*. (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press [in English].
8. Pekhnyk, A.V., Prysiazhniuk, Yu.I. (2018). Transnatsionalni korporatsii u realiakh suchasnoho mizhnarodnoho biznesu [Transnational corporations in the realities of modern international business]. *Zbirnyk naukovykh prats Cherkaskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Serii : Ekonomichni nauky – Collection of scientific works of Cherkasy State Technological University. Series: Economic Sciences*, 51, 82-90 [in Ukrainian].

9. Hrebeshkova, O.M., Nekrasova, T.S. (2016). Transnatsionalni korporatsii v ekonomitsi derzhavy: vazheli vplyvu ta naslidky dlia rozvytku [Transnational corporations in the state economy: levers of influence and consequences for development]. *Stratehiiia ekonomichnoho rozvytku Ukrainy – Ukraine Economic Development Strategy*, 38, 11-29 [in Ukrainian].

10. Hymer, S.H. (1979). The multinational corporation and the international division of labor. Cohen R. B., et al. (Eds.). *The Multinational Corporation: A Radical Approach*. Cambridge: Cambridge University Press [in English].

11. Manoilenko, D.V. (2014). Derzhavy ta transnatsionalni korporatsii: problema vzaiemovidnosyn (mizhnarodno-pravovyi aspekt) [States and transnational corporations: the problem of relations (international legal aspect)]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia : Pravo – Scientific Bulletin of Uzhgorod National University*, 29(2), 258-261 [in Ukrainian].